
Tuberkulose innenfra

BOKOVERSIKT

Forfatteren Dag Skogheim (f. 1928) har igjen kommet med en bok med tema fra tuberkulosens historie. Han skriver selvopplevd, som pasient med et livslangt forhold til sykdommen. I sitt forfatterskap har han flere arbeider som handler om dette, viktigst er kanskje boken *Tæring* (1).

Også i årets bok forteller Skogheim med innlevelse om hvordan det var å være på sanatorium eller å være under annen tuberkulosebehandling. Denne gang setter han imidlertid tuberkulosen og tiltakene mot den inn i en bredere kulturell sammenheng.

Det er to synsvinkler, tuberkulosen sett innenfra og utenfra. Begge dekkes, men sykdommen sett innenfra, med pasientens øyne er mest og best behandlet. Skogheim siterer fra sitt intervjumateriale med andre tuberkulosepasienter, og han har et stort avsnitt som viser hvordan tuberkulosen har gitt seg nedslag i skjønnlitteratur og lyrikk.

Tuberkulosens sosiale stigmata har fått bred plass. Det er vanskelig å forstå for yngre lesere av i dag hvordan det var å leve i den tiden da det Skogheim kaller ”den grå masse-morderen” herjet i det stille, tok utallige unge liv og skapte en undertone av evig frykt hos de friske eller delvis helbredede. Det var en tid da sykdommen var så verdibelastet at f.eks. knapt noen journalist våget å ta det opp, hvis uholdbare forhold ble budt pasientene.

Det sosiale spennet i tuberkulosens store tidsalder er utførlig behandlet. På den ene siden de ubemidlede som gjennom år langsomt svant hen i tuberkulosehjemmenes strenge nøkternhet og til slutt hadde mistet alt, også sitt sosiale nettverk. På den andre siden Mellom-Europas styrtrike tuberkuløse som søkte helbredelse i luksus og feberhet festing på privatsanatorier, som gjorde store penger på nettopp dette.

Sammenlikningene av forholdene i Norge med sanatoriene i utlandet, spesielt i Davos, er interessante. Forfatteren har blant annet funnet frem til øyenvitneskildringer som kan sette skjønnlitteraturens tuberkuloseskildringer i relieff.

Styrtblødningenes gru for pasienter som kunne dø, kvalt i sitt eget blod, og uhyggen for pårørende, medpasienter eller sanatoriepersonale som hjelpeløst måtte se på, er beskrevet så det går kaldt nedover ryggen. Skogheim forteller også om sin egen opplevelse av å ha hatt blodstyrning som han fryktet skulle komme igjen og kanskje bli den siste. Han lå der og torde ikke hoste mens det boblet nede i brystet, alt mens en sadist av en medpasient i nabosengen underholdt ham med hvor mange som hadde dødd og på hvilken måte i nettopp den sengen Skogheim nå lå. Forfatteren skriver denne gang åpnere om sanatorielivet enn jeg kan huske å ha lest i hans bøker tidligere. Det er mer om hvordan pasientene følte, tenkte og hadde det. Han går dypere.

I tillegg til det selvopplevde og det kulturhistoriske, er også tuberkulosens historie omtalt. Et medisinhistorisk tema som Skogheim stadig kommer tilbake til, og som leseren tvinges til å tenke på, er hvorfor tuberkulosen til de grader skulle appellere til strenghet i behandlingen? Hvorfor måtte de syke underkastes rigorøse, tvangspregede behandlingsopplegg som om de skulle straffes for noe? Hvorfor måtte enkelte sykepleieres forskrudde moralnormer nødvendigvis tas ut på pasientene? De syke var ulykkelige, ikke forbrytere mot Vårherre. Men når personalets, særlig legenes holdning ble opplevd som herskende, arrogant og nedlatende, kanskje var det egentlig uttrykk for deres usikkerhet og maktesløshet?

Skogheims bøker er god og tankevekkende lesing, også denne. Skogheims *Tæring* (1) står i fortegnelsen over anbefalt lesing for medisinstudentene i Oslo. Årets bok vil bli føyd til på listen.

Er jeg da bare panegyrisk? Er det intet å kritisere? Jo, det finnes enkelte unødvendige småting. Boken er i tillegg litt ustrukturert og det er noen gjentakelser. Men dette vil jeg ikke belaste forfatteren for, det er forlagsredaktør og konsulent som bør ta selvkritikk. Slikt pirk må imidlertid ikke få folk til å avstå fra å anskaffe boken. Kjøp den til deg selv og til andre til jul. En interessant bokopplevelse forestår!

ØivindLarsen

Institutt for allmenn- og samfunnsmedisin

Seksjon for medisinsk historie

Universitetet i Oslo

LITTERATUR

1. Skogheim D. Tæring. Oslo: Tiden, 1988.

Publisert: 10. desember 2001. Tidsskr Nor Legeforen.

© Tidsskrift for Den norske legeforening 2026. Lastet ned fra tidsskriftet.no 9. september 2026.